

ویژگی‌های حکومت امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

سیمین دخت آتش‌افروز مند^۱

چکیده

هدف از آفرینش مجموعه بزرگ هستی، رسیدن به قرب الهی و سعادت دنیوی و اخروی انسان است، که ابزار و اسباب این هدف متعالی به کامل‌ترین شکل ممکن، در حکومت امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) فراهم خواهد شد. خداوند تحقق چنین حکومتی را توسط موعود آخرالزمان (علیه السلام) در قرآن و تورات، انجیل و زبور، بشارت داده است. حکومتی که در عصر ایشان مستقر خواهد شد، از لحاظ نوع حکومت و ویژگی‌هایش با سایر حکومت‌های متداول تفاوت زیادی دارد. بی‌تردید چنین حکومتی که مدینه فاضله را به ارمغان می‌آورد، ویژگی‌های آرمانی و بی‌شماری دارد؛ اما از میان همه ویژگی‌ها، برخی از آنان در رأس قرار دارند و بنیان و اصول بقیه‌ی خصوصیات هستند که قرآن کریم نیز به آن‌ها اشاره کرده است. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: حاکمیت الله متعال بر جهان؛ احیاء و گسترش اسلام و قوانین شریعت اسلامی در بستر جامعه؛ عدالت در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، قضایی و سیاسی؛ و امنیت در ابعاد فردی، اجتماعی و قضایی.

کلیدواژه

امنیت، امام عصر، حکومت مهدوی، عدالت.

^۱. پایه پنجم، مدرسه حضرت زینب کبری سلام الله علیها، iliyakaaba1@gmail.com

مقدمه

حکومت و حاکمیت تنها به خدا تعلق دارد و چون خداوند متعال از عالم جسم و جسمانیت مبرا بوده و از شباهت به مخلوقات، منزّه و از معاشرت با خلق، دور و متعالی است؛ برای نشر دین خود و برپاداشتن حکومت خویش در زمین، انسان‌های کامل و شایسته‌ای را حاکم جامعه اسلامی و جانشین خود در زمین انتخاب کرده است که آنان پیامبر (صلی‌الله علیه و آله) و امامان معصوم (علیهم‌السلام) هستند.

تاریخ طولانی زندگی اجتماعی بشر، شاهد انواع حکومت‌ها و دولت‌هاست که یک نمونه از آن، حکومت الهی است. شمار حکومت‌های الهی که تاکنون تشکیل شده، بسیار ناچیز است و قابل قیاس با شماره حکومت‌های بشری نیست. علاوه بر این دوام هم نیافته‌اند؛ چون بشر لیاقت این حکومت‌ها را نداشته است. نخستین حکومت الهی در جهان، حکومت حضرت یوسف پیغمبر (علیه‌السلام) در مصر بود. این حکومت، محبوب‌ترین و پاکیزه‌ترین حکومت سرزمین مصر بود. او بزرگ‌ترین خدمت تاریخ را به مردم مصر کرد و دعوت به توحید را برای نخستین بار در تاریخ بشر، پس از طوفان نوح آغاز کرد. از دیگر حکومت‌های الهی در جهان، حکومت طالوت بر اسرائیلیان در مصر بود. وی فردی قوی، شجاع، دانشمند و از اسرار نهانی جهان آگاه بود. پس از او مقام سلطنت به داوود و پس از وی به پسرش سلیمان، منتقل شد، ولی چون امتش لیاقت داشتن چنین حکومتی را نداشتند، دوام نیافت و به‌جایش حکومت بشری برقرار گردید. همچنین حکومت پیامبر اعظم، و حضرت علی (علیهما السلام) که عدم لیاقت مردم، موجب شد مورد نفرین حضرت قرار بگیرند. از این‌رو خداوند، حضرت مهدی (علیه‌السلام) را آخرین ذخیره خویش و وارث یکایک انبیاء و اولیاء قرار داده است تا پایان تاریخ را با دست پرتوان و مبارکش رقم بزند. به اذعان قرآن، در چنین حکومتی است که مهدی موعود (علیه‌السلام) آرزوهای دیرینه بشر، همچون عدالت، امنیت و ... را تحقق می‌بخشد. حکومت حضرت مهدی (علیه‌السلام)، آخرین و کامل‌ترین حکومت الهی در جهان است. با این تفاوت که حکومت ایشان نامحدود بوده و تا قیامت ادامه دارد. اولین بار قرآن کریم ویژگی‌های چنین حکومتی را برشمرد. تاکنون نیز پیروان ادیان آسمانی به‌صورت گسترده به این موضوع پرداخته‌اند. اما آنچه موجب نگارش این مقاله شده، تحکیم عقیده به موعود آخرالزمان (علیه‌السلام)، گسترده‌گی و نشر معارف مربوط به ایشان در میان همه ملل و مذاهب اسلامی و ضرورت پرداختن به حکومت اسلامی در همه اعصار، به‌خصوص در عصر حاضر است.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- معنای لغوی حکومت

حکومت در لغت در معانی قضاوت کردن، فرمانروایی کردن، سلطنت کردن، حکم راندن و فرماندهی به کاررفته است و حکومت راندن به معنای اعمال و به کار بردن سلطه و قوه حاکمی می‌باشد.^۱ حکومت اسم مصدر به معنای حکم دادن، فرمان دادن یا اسم سیاسی به معنای فرمانروایی کردن بر یک شهر یا کشور و اداره کردن شئون اجتماعی و سیاسی مردم است.^۲

۱-۲- معنای اصطلاحی حکومت

حکومت در اصطلاح به عنوان یکی از عناصر چهارگانه تشکیل دهنده دولت می‌باشد که عبارت است از مجموعه نهادهایی که در یک پیوند و ارتباط تعریف شده با یکدیگر، در یک سرزمین مشخص و بر اجتماع انسانی ساکن در آن، اعمال حاکمیت می‌کند. در واقع حکومت، هیئت حاکمه است که مجموع سازمان‌ها و نهادهای موجود در قدرت سیاسی حاکم بر جامعه را دربرمی گیرد.^۳ به اعتقاد شهید صدر حکومت در اسلام عبارت است از رعایت و حفظ شئون امت بر اساس شریعت اسلامی و به همین جهت بارها بر حاکم، اسم راعی و بر فرمان برداران نام رعیت اطلاق شده است.^۴

۲- حکومت مهدوی

تصویر کامل آینده بشریت و آینده دین در سیره امام منجی، حضرت حجه بن الحسن العسکری (علیه السلام) و اقدام‌های صد درصد انقلابی و برنامه‌های سازنده آن، تبیین گشته و ترسیم یافته است.^۵ اکثر تمدن‌های بشری به خاطر کاستی‌ها در توان اداره جامعه، حکومتشان به افول گراییده است که این نقصان‌ها نوعاً به خاطر عدم واجدیت‌های لازم برای اداره صحیح و متعادل جامعه؛ یا کمبود معنویات و عدم توجه به مبدأ فیاض؛ یا نقصان نیروهای پروا پیشه و وارسته؛ یا عدم امکانات اجتماعی و یا ناتوانی‌های مالی بوده است. اما دورنمای آینده جهان در پناه حکومت حضرت مهدی (علیه السلام) از چنان دقت‌هایی برخوردار است که تاریخ بشر در عمر دیرینه خود شاهد آن نبوده است.^۶ چراکه انسان و اجتماعات انسانی دارای مسائل بی‌شماری است که تنوع و چندگانگی آن مسائل، به تنوع ابعاد وجود انسان و حیات او بستگی دارد. این مسائل از موضوعات بلند ماورای طبیعت آغاز

۱. دهخدا، لغت نامه، ص ۱۸۹۲.

۲. عمید، فرهنگ فارسی عمید، ص ۴۱۷.

۳. واعظی، حکومت اسلامی، ص ۲۹.

۴. جمشیدی، فصلنامه سیاست، ش ۳، ص ۱۰.

۵. حکیمی، عصر زندگی، ص ۱۱.

۶. برنجیان، آینده جهان، ص ۳۴.

می‌شود و تا مسائل ملموس اقتصاد، سیاست، تربیت، جامعه، فرد و ... ادامه دارد. مسائلی که علوم و فلسفه‌ها و مکتب‌های گوناگون بشری پس از قرن‌ها تفکر و تلاش هنوز نتوانسته است برای بیشتر آن‌ها، پاسخ‌های درست و اصولی بیابد و در زمینه‌های گوناگون آن‌ها، راه‌حل‌های درست و منطقی عرضه کند.

امام مهدی (علیه‌السلام)، برای انجام چنین رسالت بزرگ و عالم‌گیر و ژرفایی ذخیره گشته است و حقیقت و عظمت برنامه‌های ایشان، جز پس از ظهور آشکار نخواهد شد. اما یک موضوع هست و آن، روشنی خطوط کلی حرکت و جهت‌گیری‌های عام و انقلاب همه‌جا گستر آن منجی بزرگ است که از مبانی اسلامی و تعالیم پیامبر (صلی‌الله علیه و آله) و امامان معصوم (علیهم‌السلام)، روشن گشته است و به این‌گونه، پاره‌ای از برنامه‌ها و معیارهای دوران ظهور نشان داده شده است.^۱ عناصر محوری رسالت آخرین ذخیره الهی، همان عناصری است که در رسالت تمام انبیاء بوده است که شامل دو عنوان اساسی: افروختن و پاس داشتن سراج وحی؛ حراست از سلامت مصباح عقل و دیده بصیرت بشر است. عقل و وحی آن چنان درهم تنیده‌اند که هیچ‌کدام بدون دیگری نمی‌تواند جامعه را به مقصد برساند.^۲ گرچه طرح و اساس این حکومت در سخنان رهبران الهی به‌خوبی ترسیم شده، اما بارور کردن طرح‌ها در توان هرکسی نیست. حتی به خاطر عدم فراهم بودن شرایط لازم، بزرگان و سفرای الهی توفیق برپایی چنین جامعه‌ای را نداشتند؛ زیرا حکومت صالح جهانی تنها در پناه شمشیر، فراهم نمی‌آید، بلکه باید عموم مردم جهان پس از واخوردگی از تمامی ادعاهای دروغین، رو به حضرت کرده و پروا پیشگی را سیره خود سازند تا بتوانند بار آن جامعه‌ی صالح را بر دوش کشند.^۳

آنکه می‌خواهد رسالت‌های یادشده را به انجام رساند، باید پشتوانه‌ای قوی داشته باشد. در غیر این صورت نمی‌تواند بار عظیم این رسالت را به دوش کشد و چون کاروان بشر باید به منزلگاه مقصود برسد و این هدف جز با تحقق رسالت‌های یادشده، محقق نمی‌گردد؛ مجری این رسالت، باید فردی صالح، عادل، آگاه، شجاع، معصوم و تمامی برنامه‌هایش در جهت تأمین سعادت مردم باشد تا راهنمای جامعه انسانی گردد. اما دیگران که در نصاب کامل نیستند و یا از اساس، فاقد تکیه‌گاه محکم و اساس ثابت‌اند، نمی‌توانند عهده‌دار این امر شوند.^۴ لذا امام صادق (علیه‌السلام)، رسالت امام عصر (علیه‌السلام) را همسان با رسالت پیامبر (صلی‌الله علیه و آله)، از بین بردن رسوم جاهلیت و احیاء و نوسازی اسلام دانسته است.^۵

۱. حکیمی، عصر زندگی، ص ۱۱.

۲. جوادی آملی، امام مهدی علیه السلام موجود موعود، ص ۲۵۱.

۳. برنجیان، آینده جهان، ص ۳۴.

۴. جوادی آملی، امام مهدی علیه السلام موجود موعود، ص ۲۵۳.

۵. نعمانی، الغیبة، ص ۲۳۰.

دیگران بیرون می‌آیند که در این صورت دیگر نه روانی مضطرب می‌ماند و نه دلی پردرد. دل‌ها آرام می‌گیرد؛ چراکه مهدی (علیه‌السلام) خود ذکر الهی است.

۳-۴-۲- امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی، امنیت در بخش‌های گوناگون زندگی اجتماعی را شامل می‌شود؛ یعنی در بخش‌های اقتصادی، سیاسی، دفاعی، فرهنگی و غیره. امنیت اجتماعی، زمینه همه فعالیت‌های درست و مفید اجتماعی و شرط لازم رشد و تکامل فرد و جامعه است. در محیط امن و آرام، روابط اجتماعی بر اصل ضوابط استوار است و حق و تکلیف، معیار رابطه‌هاست. با امنیت اجتماعی، منافع همه تأمین می‌شود و حق هر حق‌داری تأمین می‌گردد. تضاد و درگیری به حداقل می‌رسد؛ در صورت بروز تضاد و درگیری هرکس در محدوده حقوق خویش محدود می‌گردد و قانون مانع تجاوز اوست.

در جامعه امن، قانون حاکم است، حتی مجری قانون از قانون بیم دارد. در جامعه امن، هیچ‌کس نمی‌تواند به دیگری زور بگوید؛ سرمایه‌داران بر جامعه تسلط ندارند و سرنوشت فرودستان در دست فرادستان نیست؛ حاکم از مردم فاصله ندارند؛ مردم در زندگی از همه جهات تأمین هستند؛ حوادث و پیشامدها موجب نگرانی افراد نیست؛ زیرا که دولت‌ها مردم را تأمین می‌کنند و ضرر و خسارت‌ها جبران می‌گردد. در جامعه امن، هرکسی که ادعای به‌حق و سخن درستی داشته باشد، می‌تواند بدون هیچ ترسی به زبان آورده و این بالاترین ویژگی امنیت اجتماعی است که در سخن پیامبر اکرم (صلی‌الله علیه و آله) و دیگر امامان مطرح گردیده است؛ امام علی (علیه‌السلام) به مالک اشتر می‌نویسند: «... برای کسانی که به دیدار تو نیاز دارند، زمانی را مشخص کن که خود به سخنان ایشان گوش دهی ... و پاسداران خود را چنان دور کن که صاحبان حاجت بدون احساس ترس و لرز و لکنت زبان، با راحتی کامل بتوانند مطالب خود را بیان کنند؛ زیرا از پیامبر خدا بارها شنیدیم که می‌فرمودند: امتی که ضعیف آن نتواند حق خویش را بی لکنت زیان از قوی بگیرد، قابل احترام نیست».^۱

امنیت اجتماعی پدیده‌ای است که در پرتو عدالت اجتماعی پدید می‌آید و از شاخه‌ها و میوه‌های آن درخت تناور است. امام مهدی (علیه‌السلام)، پدیدآورنده امنیت اجتماعی است؛ امنیتی که بشر در تمام دوران به خود ندیده است. ایشان در جامعه عدالت محور خود، عوامل دلهره، ترس و ناراحتی را از بین می‌برد و بیم آفرینان را از سر راه جامعه برمی‌دارد. اعمال نفوذها و قانون‌شکنی‌ها را نفی می‌کند و حرکت جامعه و روابط اجتماعی را بر پایه‌های قانون و عدل و احترام به حقوق و ارزش انسان استوار می‌سازد. به معنای واقعی کلمه، اراده آزاد انسانی در قلمرو درست و قانونی خود حرکت می‌کند و انسان‌ها بی‌مانع، امکان شدن و رشد را می‌یابند.^۲

۱. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۲. حکیمی، عصر زندگی، ص ۱۹۵-۲۰۲.

۳-۴-۳- امنیت قضایی

یکی از اموری که پس از ظهور امام (علیه السلام) مطرح است، مجازات افرادی است که جهان را سراسر ناامن کرده، میلیون‌ها کشته و زخمی و معلول بر جای گذاشته‌اند و نابسامانی‌های مادی و معنوی را پدید آورده‌اند؛ آنان جنایتکارانی هستند که جهان را به وضعیت اسفبار کشانده‌اند. پس از ظهور حضرت تعقیب، دستگیری و محاکمه آنان امری است حتمی؛ زیرا اجرای حدود الهی از واجبات مهم به شمار می‌آید و به‌ویژه در آن روزگار که طبق کتاب خدا و به‌دوراز هرگونه هواهای نفسانی، حدود اجرا می‌شود. در آن عصر برای سرپرستی این امر مهم از افرادی استفاده می‌شود که علاوه بر تسلط کامل بر مبنای فقهی و اسلامی، از نظر پیشینه نیز کمترین ایراد و اشکالی بر آنان وارد نیست.

امام صادق (علیه السلام) می‌فرمایند: «آنگاه که حضرت قیام کند، برای هر مرز و بومی از زمین، فرمانروایی تعیین می‌کند و به او می‌فرماید: «برنامه کار تو در دست توست و چنانچه در هنگام انجام وظیفه، مشکلی پیش آمد که حکم آن را ندانستی به کف دستت بنگر و بر طبق آنچه در آن می‌یابی، عمل کن.»^۱ این سخن کنایه از سرعت ارتباط با حکومت مذهبی و کسب تکلیف برای رفع مشکل است؛ و یا شاید اشاره به مهارت خیره‌کننده مسئولان، بر کار داشته باشد که با یک نگاه می‌توانند اظهار نظر کنند؛ و شاید به‌وسیله معجزه، مشکل حل شود که عقل بشر از فهم آن ناتوان است.^۲

^۱. نعمانی، الغیبة، ص ۳۱۵.

^۲. طبسی، چشم اندازی به حکومت مهدی، ص ۱۹۳.

نتیجه‌گیری

در پرتو حاکمیت جهانی امام زمان (علیه‌السلام)، جامعه بشری به بهترین شیوه اداره می‌شود؛ بشر راه رشد و کمال را طی می‌کند و آرزوی دیرینه همه پیامبران و امامان برآورده می‌گردد. به‌جای جنگ و ظلم و ستم در بین مردم، رابطه صمیمی و صلح و آشتی حاکم می‌شود و انسان‌ها به اصول والا و ارزش‌های متعالی دست پیدا می‌کند. با احیاء اسلام و گسترش آن، حقایق بی‌کران قرآن آشکار می‌شود، بت‌کده‌ها به خانه‌های توحید مبدل می‌شود و لذت بندگی خدا در کام جان مردمان می‌نشیند و دین مرضی خدا بر عالم چیره می‌گردد. ثمره عدالت فراگیر مهدوی، این است که حقوق بر بادرفته خلق از جهانیان بازستانده می‌شود، بنیان ستم و بیدادگری‌های فردی و اجتماعی طاغوتی، واژگون می‌گردد، امکان رشد و تعالی و آموزش برای همه افراد و اقشار فراهم می‌گردد، غبار محرومیت از چهره عالم انسانی زدوده می‌شود و بر اساس حق و عدل حکم می‌شود. در جامعه امن مهدوی، قانون حاکم است. هیچ‌کس نمی‌تواند به دیگری ظلم کند. قصاص خون‌های به‌ناحق ریخته، گرفته می‌شود، میان انسان و طبیعت آشتی برقرار می‌شود و زنان و کودکان بی‌سرپرست تحت اداره دولت مهدوی قرار می‌گیرند.

منابع

قرآن

نهج البلاغة

- ۱- بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، تهران: بنیاد بعثت، چاپ اول، ۱۴۷۵ ه ق.
- ۲- برنجیان، جلال، آینده جهان، تهران: مؤسسه تحقیقات و انتشارات طور، چاپ دوم، ۱۳۸۰ ه ش.
- ۳- جوادی آملی، عبدالله، امام مهدی (علیه السلام) موجود موعود، قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۸۸ ه ش.
- ۴- جهانیان، ناصر، «جهانی سازی، عدالت اقتصادی و مهدویت»، فصلنامه انتظار، ش ۱۴، زمستان ۱۳۸۳ ه ش.
- ۵- حائری، محمد مهدی، «آثار فردی و اجتماعی عدالت مهدوی»، فصلنامه انتظار، ش ۱۴، زمستان ۱۳۸۳ ه ش.
- ۶- حکیمی، محمد، عصر زندگی، قم: مؤسسه بوستان کتاب، چاپ ششم، ۱۳۸۵ ه ش.
- ۷- رضوانی، علی اصغر، نظریه پردازی درباره آینده جهان، قم: انتشارات مسجد مقدس جمکران، چاپ اول، ۱۳۸۵ ه ش.
- ۸- صافی گلپایگانی، امامت و مهدویت، قم: مؤسسه انتشارات حضرت مهدی، ۱۳۷۸ ه ش.
- ۹- صدر، رضا، راه مهدی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، چاپ اول، ۱۳۷۸ ه ش.
- ۱۰- صدوق، محمد بن علی، کمال الدین و تمام النعمه، منصور پهلوان، قم: انتشارات مسجد مقدس جمکران، چاپ پنجم، ۱۳۸۶ ه ش.
- ۱۱- طباطبایی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ه ق.
- ۱۲- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوم، ۱۳۷۲ ه ش.
- ۱۳- طبسی، نجم الدین، چشم اندازی به حکومت مهدی، سید باقر خسروشاهی، قم: بوستان کتاب، چاپ پنجم، ۱۳۸۵ ه ش.
- ۱۴- طوسی، محمد بن حسن، الغیبه، مجتبی عزیزی، قم: انتشارات مسجد جمکران، چاپ دوم، ۱۳۸۷ ه ش.
- ۱۵- علی سعدی، حسین، «پاسخگویی، رمز حکومت عدل مهدوی»، فصلنامه انتظار، ش ۱۴، زمستان ۱۳۸۳ ه ش.
- ۱۶- مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، قم: دارالکتب الإسلامیة، چاپ اول، ۱۴۲۷ ه ق.

- ۱۷- _____، مهدی موعود (ترجمه جلد ۱۳ بحار)، مترجم: حسن بن محمد ولی ارومیه ای، قم: انتشارات مسجد مقدس جمکران، چاپ نهم، ۱۳۸۶ ه. ش.
- ۱۸- معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: سپهر، چاپ چهارم، ۱۳۶۹ ه. ش.
- ۱۹- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۷۴ ه. ش.
- ۲۰- _____، حکومت جهانی حضرت مهدی، قم: نسل جوان، چاپ چهارم، ۱۳۸۶ ه. ش.
- ۲۱- نعمانی، محمد بن ابراهیم، الغیبه، بی جا: انوار الهادی، چاپ اول، ۱۴۲۲ ه. ق.
- ۲۲- واعظی، احمد، حکومت اسلامی، قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه، چاپ چهارم، ۱۳۸۵ ه. ش.
- ۲۳- هاشمی رفسنجانی، علی اکبر، گفتمان مهدویت (مجموعه سخنرانی ها)، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۱ ه. ش.